

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Kulturmiljö och stadsutveckling

Riksintressen i planering och byggande

Seminariedokumentation utförd av Minne och Miljö AB
Text: Johanna Roos & Paul Hansson
Layout: Johanna Roos

Rapportnr: 2009:36
ISSN: 1403-168X

Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Kulturmiljöenheten

Rapporten finns som pdf på www.lansstyrelsen.se/vastragotaland under Publikationer/Rapporter.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Dags att ta tag i riksintressena!	5
Inledning och välkomsttal	6
Områden av riksintresse – en bakgrund	7
Miljöprocessutredningen – översyn av riksintressesystemet	8
Riksantikvarieämbetets arbete med riksintressefrågor	9
Förnyad riksintressebeskrivning i Kalmar – ett samverkansprojekt	11
Översyn av riksintressena i Skåne län	12
Länsstyrelsens roll och perspektiv - riksintressena i Göteborg	13
Länsstyrelsens roll och perspektiv - riksintresset Göteborgs hamn	14
Kommunens roll och perspektiv – kulturmiljö och stadsutveckling	15
Kommunens roll och perspektiv – beskrivningar	16
Kommunens roll och perspektiv - exemplet Norra Guldheden	17
Workshops - resultat från gruppdiskussioner	18

Dags att ta tag i riksintressena!

Paul Hansson

Byggnadsantikvarie, Minne och Miljö AB

Riksintressena är heta - ca 120 deltagare från offentlig och privat sektor över hela landet deltog den 15 april i seminariet *Kulturmiljö och stadsutveckling - Riksintresse i planering och byggande*, anordnat av Länsstyrelsen i Västra Götaland tillsammans med stadsbyggnadskontoret och stadsmuseet i Göteborg. Programmet innehöll historiska tillbakablickar, metoder att beskriva riksintressen, praktiska erfarenheter och avslutades med en workshop.

Problem eller tillgång i utvecklingen?

Riksintressena är efter mer än 20 år fortfarande problematiska för planerarna och anonyma för medborgarna. De senaste årens starka stadsutveckling har aktualiserat frågorna kring riksintressesystemet - är det ett förlegat instrument eller behövs det mer än någonsin? Hur kan riksintressena beskrivas, säkerställas och vara en tillgång i utvecklingen?

Riksintressena uppkom i 1960-talets fysiska riksplanering (FRP). Då var det placeringen av tunga industrier och en ökande fritidshusbebyggelse som påkallade en långsiktig hushållning med mark och vatten. Syftet med *kulturminnesvårdens* riksintressen var, trots namnet, allmänt. De skulle vara dokument åt forskaren, studieobjekt för den studerande, sevärdheter för allmänheten och ge medborgaren en möjlighet att förstå historien. De riksintressen som togs fram i FRP lyftes in i Naturresurslagen 1987 och i Miljöbalken 1999. Problem i tillämpningen har gjort att riksintressena ses över i Miljöprocessutredningen.

Det största problemet är kommunikativt, riksintressena är otydliga, innebörden och följderna av att ett område är av riksintresse kommer som en överraskning för exploitörerna. Värdebeskrivningarna måste därför bli lättillgängliga och det måste framgå hur kommunen har för avsikt att hantera riksintressena. Kommunerna har nyckelrollen att förmedla riksintressenas värden, de har planmonopolet och kontakterna med exploitörerna, men särskilt de små kommunerna behöver stöd. Erfarenheterna av samarbeten mellan länsstyrelse och kommun är att de lett till en ömsesidig förståelse kring riksintressena.

Passiva restriktionsområden kan bli aktiva instrument

Länsstyrelserna behöver Riksantikvarieämbetets stöd så att värdebeskrivningarna kan göras tydligare och ges en mer enhetlig presentation, det skulle också ge en likartad hantering på länsstyrelserna. Inför exploateringar behöver situationsspecifika underlag och konsekvensbeskrivningar tas fram. Flera föredragshållare visade hur fördjupade riksintressebeskrivningar gett ökad kunskap och fungerat som kreativt stöd i utvecklingen, samtidigt som värdena värnats.

Urvalet av riksintressen ansåg seminariet vara relativt bra, men tillägg måste göras för 1900-talets och särskilt efterkrigstidens bebyggelse. Det poängterades att en översyn måste göras med precision och ur ett riksperspektiv. Det får inte gå inflation i riksintressen. Det viktigaste är att tillämpningen av riksintressesystemet vitaliseras, så att det blir ett aktivt instrument istället för en samling passiva restriktionsområden.

Den 15 april 2009 bjöd Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Göteborgs stadsmuseum samt Göteborgs stadsbyggnadskontor in till en konferens om riksintressen i planering och byggande. Foto: Johanna Roos

Inledning och välkomsttal

*“För att inte våra städer ska bli hafsiga lapptäcken är det viktigt att tänka helhet”
Nanfeldt*

Mikael Nanfeldt, avdelningschef vid Stadsmuseets enhet för publik verksamhet, hälsade alla välkomna till Göteborgs stadsmuseum och konferensen – Riksintressen i planering och byggande. Nanfeldt påtalade det stora intresset för staden och dess utveckling, vilket han såg denna konferens som ett uttryck för. På stadsmuseet är frågor kring staden ständigt aktuella och för att möta intresset har de nyligen öppnat utställningen ”Urbanum” där människor får komma till tals i stadsutvecklingsdebatten. Så, intresset för stadsutveckling är stort – men kunskapen om vad som är eller inte är ett riksintresse är mindre känt. *För att inte våra städer ska bli hafsiga lapptäcken är det viktigt att tänka helhet*, menade Nanfeldt.

Karolina von Mentzer, länsantikvarie i Västra Götalands län, berättade om de senaste årens diskussioner kring riksintressen, en diskussion som lett fram till tanken om att arrangera en konferens med representanter från flera olika yrkesgrupper. Karolina riktade ett stort tack till Matilda Dahlqvist, Mats Herklint, Elin Johansson, Malin Häggdal, Sören Holmström och Karin Nordström för deras engagemang i arrangemangen kring konferensen.

Barbro Sundström, stadsbyggnadschef i Göteborg, inledde med att poängtera att riksintressen är viktigt, men att PBL är ett trubbigt instrument. Hon menade också att det många gånger kan vara svårt att få gehör för de mjuka värdena – de kulturhistoriska värdena. Vad är det som är värdefullt? En stor poäng med riksintressena är, enligt Sundström, att de kan användas för att styra exploateringsintresset och att bevara och utveckla kulturarvet. Hon pekade ut Pedagogen, Klippan och kvarteret Oktanten som bra exempel på hur man kan utveckla kulturmiljöer. En av de viktigaste uppgifterna framöver är enligt Sundström att sprida kunskap om riksintressena och få upp fastighetsägarnas ögon för de värden deras fastigheter besitter.

Moderator Jan-Gunnar Lindgren, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, menade att en av dagens viktiga frågor är hur vi ska ta hand om, och till och med utveckla och ”ladda om” våra riksintressen. Hela planeringssystemet är under utredande och kulturutredningen har skickats på remiss. Hur kommer framtiden se ut?

*Ett stort antal människor från kommun, länsstyrelse och den privata sektorn samlades på Göteborgs stadsmuseum för att diskutera riksintressena och deras framtid.
Foto: Johanna Roos*

Områden av riksintresse - en bakgrund

“FRP- arbetet gav en kick åt planerings-sverige”

Bondeson

Rolf Bondeson

Arkitekt SAR/MSA

Rolf Bondeson beskrev hur arbetet med riksintressen och den fysiska riksplaneringen tog fart under 1960-talet. År 1968, då den fysiska riksplaneringen sjösattes, taldes det inte om riksintressen utan om riksplanering. Bondeson menade att vi idag har kommit vid sidan av riskplanering, en utveckling han såg som mindre bra. När riksintressebegreppet åter är under diskussion är bakgrunden viktig. Varför finns det riksintressen?

Strukturomvandling

De stora strukturomvandlingarna mellan 1950-70-talen ledde bl.a. till en ändrad befolkningsfördelning, ökad fritid, ökade anspråk på naturresurser, stigande produktion och konsumtion samt ökade miljöproblem. På västkusten blev innerskärgrådsidyllen Stenungsund ett petrokemiskt centrum, i Lysekil och Göteborg etablerade oljeraffinerier, en massafabrik och ett kärnkraftverk förlades i Väröbacka. Dessutom hade fritidshusbyggandet kommit igång. Utvecklingen hotade kusterna allteftersom anspråken på mark för fritidshus och tung industri ökade.

Detta ledde till ett ökat behov av att planera markanvändningen. Det kommunala planmonopolet kom med 1947 års byggnadslag. Men för frågor som rörde industri och fritidsbebyggelse m.m. behövdes beslut på regerings- och riksdagsnivå. År 1971 presenterades SOU:n ”Hushållning med mark och vatten”. Syftet med FRP var att:

- Kartlägga långsiktiga önskemål om anspråk mot mark och andra naturtillgångar
- Analysera konflikter mellan olika anspråk
- Om det är motiverat av riksintresse: dra upp riktlinjer för hushållningen med naturresurser.

FRP-ormen

Från 1960-talet fram till 1978 vidtog ett långt arbete med riksdagen, regeringskansliet, centrala verk, länsstyrelserna och kommunerna – den s. k. *FRP-ormen*. Arbetet delades in i tre skeden, inventeringsskedet, programskedet och planeringsskedet. Under inventeringsskedet skulle alla medverkande sektorer undersöka och inventera sina resurs- och markanspråk för att kunna beskriva sin pågående markanvändning och sina förväntningar på framtida behov av mark. Under programskedet, som inleddes 1974, skulle inventeringarna ligga till grund för utveckling av riktlinjer för hur markanspråken skulle kunna tillgodose och markkonflikter lösas. Riskdagens riktlinjer för den fysiska riksplaneringen kan sammanfattas:

- Gällde bara vissa delar av landet
- Översiktliga anvisningar för verksamheter
- Bestämda prioriteringsregler för kuster, fjäll och sjöar
- Uppgift för lokal och regional planering att detaljera bilden
- Ökat behov av kommunal planering

Den kommunala planeringen blev nyckeln i arbetet med riksintressen. I det sista skedet skulle kommunerna förverkliga de framarbetade riktlinjerna i sin kommunala planering men hjälp av sin planeringslagstiftning. Regering och Riksdag beslutade om fortsatt FRP.

Två typer av riktlinjer togs fram för utpekade områden, verksamhetsanknutna och geografiska.

Verksamhetsanknutna riktlinjer togs fram för:

- Jordbruk
- Skogsbruk
- Fiske
- Renskötsel
- Naturvård
- Friluftsliv
- Kulturminnesvård

Geografiska riktlinjer togs fram för:

- Kuster
- Fjällområden
- Outbyggda älvar
- Områden med särskilda förutsättningar för industri

Område av riksintresse

Områden av riksintressen är de områden som omfatta(de)s av riksdagens riktlinjer för FRP (lagrådet 1986 och 1998).

- De skall planeras långsiktigt
- De är inte sektoriella förordnanden
- De är resurser på lång sikt

Bondeson beskrev hur FRP-arbetet gav en kick åt planerings-sverige. Det gav kunskap till alla inblandade och riktlinjerna fungerade faktiskt vid detaljplanering, upprättande av kommunöversikter och vid regeringsbeslut. Avsikten hade varit att redan 1971 lagfästa, men det sköts upp p.g.a. den pågående bygglagutredningen. År 1987 kom Plan- och bygglagen, PBL, och Naturresurslagen, NRL. De verksamhetsanknutna riktlinjerna blev 2 kap. NRL och de geografiska 3 kap. NRL. 1999 infördes Miljöbaken och de verksamhetsanknut-

na riktlinjerna blev 3 kap. MB och de geografiska blev 4 kap. Riksintressena blev en miljöfråga, något som Bondeson ställde sig skeptisk till eftersom det är/borde vara en planeringsfråga.

Att peka ut ett RI

I Hushållsförordningen 2008:232 anges vem som har ansvaret för att peka ut riksintressen. Det är i regel centrala verk, men länsstyrelsen kan också agera, likaså kan kommuner föreslå områden av riksintressen. Ett riksintresse blir ett riksintresse antingen när riksdagen bestämt om ett visst område eller när regeringen avgjort ett konkret administrativt ärende.

Dagens FRP-orm

Bondeson beskrev dagens "FRP-orm" som bestående av flera dialoger inom miljöbalkens ram. Han menade också att detta är en process som behöver rätas upp. Avslutningsvis beskrev han också en ny omvärld där följande punkter lyftes fram som särskilt viktiga:

- Nationella strategier
- "Nya geografin"
- Regioner
- EU-direktiv och andra gemenskapsinitiativ
- Klimathot/miljömål

"När kommer fysisk riksplanering omgång 2?"

Hedelin

Miljöprocessutredningen - en översyn av riksintressesystemet

Sten Hedelin

Länsarkitekt, Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Den pågående miljöprocessutredningen utreder många olika delar, Sten Hedelin berättade om den del av utredningen som berör områden av riksintressen enligt 3 kap. Miljöbalken. Uppdraget är att:

- Analysera nuvarande systemet
- Hur utses och hanteras områden med riksintressen (RI)?
- Hur beaktas RI vid planering och beslutsprocesser?
- Vid behov föreslå förändringar

Enligt Hedelin är en outtalad fråga i utredningen - *Behövs riksintressena?* Slutbetänkandet "*Områden av riksintressen och miljökonsekvensbeskrivningar*" beräknas vara klar den 30 april 2009. Utredare är Ulf Andersson.

Enligt ett tilläggsdirektiv till miljöprocessutredningen (dir 2004:184) ska utredningen även ta ställning till om det finns behov av författningsändringar, överväga om 3 kap. 10§ MB har en ändamålsenlig utformning samt analysera om riksintressena speglar gällande samhällsbehov.

Behov av översyn

2006 gjorde Boverket en skrivelse till regeringen där de ifrågasatte riksintressesystemet, framförallt framhöll de att det fanns väsentliga problem beträffande tillämpningen. Kriterierna för vad som anses vara ett riksintresse ansågs vara oklara. Ytterligare ett problem

som de tog fasta på var att vissa myndigheter pekar ut omfattande områden medan andra gör snävare avgränsningar.

I länsstyrelsens yttrande (2008.11.13) på miljöprocessutredningen pekades på följande behov:

- Ta fram tydligare instruktioner för de aktörer/ sektorsmyndigheter som skall/vill ta fram nya riksintressen
- Länsstyrelsen alt. Boverket bör ges i uppdrag att bevaka att RI ajourhålls kontinuerligt samt att initiera nya resp. ta bort inaktuella vid behov
- Exempel på nya eller förändrade riksintressen: Vattenförsörjning/dricksvattentäcker med tillhörande skydd av grundvatten. Friluftsliv bör omdefinieras

Enligt Hedelin har hittills inga riksintressen tagits bort, däremot har gränserna reviderats. Mot bakgrund av behovet av att uppdatera värdebeskrivningarna för många riksintressen och önskan om en enhetlig presentation av dem ställde Hedelin frågan - *När kommer fysisk riksplanering omgång 2?* Ett sådant uppdrag finns inte idag, men det vore givande att föra en diskussion kring vilka de nationella intressena är och om de täcks upp av riksintressena. Ett lämpligt regeringsuppdrag att be om för Boverket?

Riksantikvarieämbetets arbete med riksintressefrågor

Tidigare - nu - i framtiden?

“Ska man argumentera för ett riksintresse måste man hitta det unika och slåss för det”
Westerlind

Ann Mari Westerlind
Riksantikvarieämbetet

Ann Mari Westerlind berättade i sitt föredrag om olika metoder att beskriva kulturvärden i riksintresseområden och gav en bakgrund till Riksantikvarieämbetets arbete.

Riksintressenas bakgrund

I SOU 1971:75 *Hushållning med mark och vatten* beskrevs syftet med riksintressena för kulturminnesvården på följande sätt:

- Det allmänna intresset – är dokument åt forskaren, studieobjekt för den studerande, sevärdheter åt allmänheten.
- Riksintresset - ger medborgarna möjlighet att förstå historien.
- Spåren kan inte ersättas om de försvinner.

Urvalet skulle spegla hela samhällets historia, både det unika, det karaktäristiska och det anspråkslösa. Riksantikvarieämbetet (RAÄ) gav mellan 1960-70-talen ut vägledningar till hur landsantikvarierna skulle arbeta med urval – dessa behandlade dock bara tiden före 1900. I och med NRLs införande 1987 slogs urvalet fast. Kort därefter gjorde RAÄ en översyn av urvalet och tog fram statistik över vilka riksintressen som fanns. Nästan Sveriges alla städer fanns representerade, däremot fanns få kommunikationsmiljöer med. Fördelningen såg ut som följande:

Forntida miljöer 35%
Odlingsmiljöer 40%
Industrimiljöer 14%
Offentliga miljöer 22%
Bebyggelsemiljöer 60%
Stadsnäringar 7%
Kommunikationsmiljöer 6%,

Under 1990-talet uppstod en diskussion om att riksintressena inte speglade hela Sveriges historia. Språket och variationsrikedomen i beskrivningstexterna medförde problem i den formella hanteringen. Därför påbörjades 1996 ett arbete med att omarbete texterna för att bygga broar mellan kulturhistorikernas synsätt och begrepp samt planerades och politikernas språkbruk. Korta motivtexter skulle beskriva det kulturhistoriska motivet för urvalet och uppräkningsen av fysiska uttryck vad i den fysiska miljön som var av riksintresse. Till motivtexterna kopplades även en ordlista som förklarade den kulturhistoriska innebörden av olika miljöbegrepp.

Kulturmiljöprogram för Sverige

RAÄ påbörjade ett arbete för att ytterligare förklara riksintresseurvalet i en rad skrifter. Där utvecklades vad som är typiskt och karaktäristiskt för olika riksintressmiljöer. Projektet pågick under 90-talet, men kom aldrig att avslutas. Det resulterade ett antal skrifter, bl.a. *Landsbygdens folkliga byggnadsskick, Vad berättar en by?* osv.

Senare gav RAÄ ut skrifter om hur kulturmiljöns värden kan tas omhand i planeringen. Dessvärre hade de inte tillräckliga resurser för att åka ut och presentera materialet och förklara hur det skulle kunna användas i län och kommuner.

SOU Kulturpolitikens inriktning 1995:84

I mitten av 1990-talet fick Sverige en ny kulturpolitik där den nationella, regionala och lokala identiteten i ett europeiskt perspektiv blev allt viktigare. Utveckling och förnyelse var centrala punkter. Detta ledde till en "kollision" eftersom riksintressena ansågs representera bevarande. Kulturarven skulle nu ses som en tillgång i samhällsbyggandet och miljö- och samhällsplaneringsfrågorna skulle ha sin tyngdpunkt på kommunal nivå.

Riksintressena hade i stort sett representerats av fysiska miljöer. Med den nya kulturpolitiken introducerades kulturarvsbegreppet med en betoning på den immateriella kulturmiljön. Det skulle inte bara handla om husen, utan även om människorna mellan husen. Med Agenda Kulturarv breddades kulturmiljövårdens uppdrag ytterligare med betoning på förmedling och medborgarinflytande. Westerlind menade att dagens syn, att kulturmiljöer finns överallt, är något som kan komma i konflikt med ett värnande av avgränsade miljöer.

Enkäten

Idag finns drygt 1 700 riksintressen av varierande storlek i både städer och på landsbygden. Enligt Miljöbalken ska länsstyrelsen tillhandahålla planeringsunderlag för dessa. I kommunernas översiktsplaner ska det anges hur riksintresset ska tillgodoses och i bästa fall vara en resurs i kommunens utveckling.

Westerlind berättade att hon och hennes medarbetare under en lång tid inte aktivt arbetat med riksintressen. De visste dock hela tiden att detta var en ständigt aktuell fråga vid länsstyrelserna. Under maj/juni 2006 skickade de därför ut en enkät till kulturmiljöenheterna på samtliga länsstyrelser. Utifrån resultatet kunde de konstatera att länsstyrelserna ansåg att riksintresseurvalet

i stort sett motsvarade länens kulturmiljöprofil, men att de behövde uppdateras för att bättre spegla samhället i stort och vår tids syn på kulturarvet. I svaren var länsstyrelserna också eniga om att riksintressena gjorde det möjligt att tillvarata helheten i landskapet och föra en förebyggande diskussion med kommunerna. De kunde fungera som en väckarklocka. Det påtalades dock att det var svårt att bedöma gränserna mellan skada och påtaglig skada samt att värdet ofta urholkades genom *de små stegens tyranni*. Länsstyrelserna ansåg också att medborgarnas deltagande i förvaltningen av riksintressen borde öka. Många pekade också på att kommunerna inte respekterar riksintressena om de är för dåligt kända eller förstådda. Det var även vanligt att kommunerna reducerade riksintressena till sina kärnområden istället för att ta fram helheter och sammanhang. På frågan om vilka riksintressen som är svårast att hävda svarade många att det dels är stora områden på landsbygden dels stadsmiljöer som är utsatta för hårt exploateringsstryck. I dessa sammanhang ansågs kulturmiljöns intressen väga lätt. Utifrån svaren drog RAÄ slutsatsen att det mest avgörande för hur riksintressena hanteras i exploateringssammanhang är:

- Tydliga och utförliga beskrivningar
- Aktivt deltagande i planeringsprocessen
- Kommunernas kompetens

Fördjupade beskrivningar – ett sätt att beskriva riksintressen

Westerlind gav ett flertal exempel på hur RAÄ arbetat med fördjupade riksintressebeskrivningar. Hon visade också hur dessa kommit till operativ användning i planeringen. Ska man argumentera för ett riksintresse måste man hitta det unika och slåss för det, menade hon. Man måste ta reda på vad det speciella är och sen vaska fram vad som är viktigt att beakta. Det är också viktigt att beskrivningarna är tydliga och lätta att förstå. I den fördjupade beskrivning som gjordes i Umeå 1989 lyckades man inte med det. Beskrivningen var för snäv och när frågan om att uppföra ett höghus kom på fråga fanns små möjligheter att förhindra byggnationen. Det finns också exempel där man föreslagit att en helt ny riksintressebeskrivning bör tas fram. Så var t.ex. fallet i Åre 2008. Åredalen har förändrats mycket kraftigt och länsstyrelsen har ställt frågan om man ens kan ha kvar riksintresset. För kommunen är dock riksintresset en självklarhet, men de har föreslagit en helt ny beskrivning. Motivet från 1987 beskriver riksintresset: *Älvdalsbygd med bebyggelsekontinuitet sedan järnåldern. Turistorten Åre med medeltidskyrka*. I det nya förslaget vill man istället lyfta fram fjällturismens landskap, där den fjällnära odlingsbygden möter vintersportorten Åre. Med den nya beskrivningen kan Åre fortsätta att utvecklas som turistort. Ärendet ligger nu hos RAÄ för synpunkter och beslut.

Åre 2006. Åredalen har förändrats kraftigt de senaste åren. Kanske är en ny riksintressebeskrivning motiverad? Foto: Johan Looch, länsstyrelsen i Jämtland.

Westerlind lyfte fram analysmetoden DIVE som en möjlighet i arbetet med fördjupade riksintressebeskrivningar. Metoden har tagits fram i samarbete med Riksantikvarien i Norge och är ett resultat av ett samarbete inom projektet *Sustainable Historic Towns*. Metoden syftar till att utifrån olika historiska spår, tolka och utvärdera hur kulturarvet på ett konstruktivt sätt kan utvecklas i framtiden. En DIVE-analys ska fungera både som ett planeringsunderlag och en kunskapsprocess. Metoden är en slags kunskapskedja i flera steg:

- Steg 1: beskrivning
- Steg 2: tolkning
- Steg 3: värdering
- Steg 4: aktivering / möjliggörande

I det första steget ska man belysa områdets historiska karaktär, i steg två områdets historiska betydelse. Det tredje steget ska belysa områdets kulturhistoriska värden och möjligheter och i det sista steget definieras handlingsutrymmet i området. Med hjälp av en *tid & rum-matris* skapas överblick och systematik. Metoden har bl.a. använts i Malmberget och i Kiruna har man nyligen påbörjat en analys efter denna modell. En svensk vägledning i metoden kommer snart att komma ut där bl.a. exempel från Skansberget i Göteborg kommer att finnas med.

Hur RAÄ ser på framtiden?

Kulturmiljön finns överallt och berör alla människor, och den ska betraktas som en resurs som ska förvaltas på ett långsiktigt hållbart sätt. Men hur ska man förvalta riksintressen? Inom RAÄ förs flera olika diskussioner. Historikerna funderar på vad kulturarv är och hur vi tar hand om det immateriella arvet. Planerarna diskuterar vilka kunskapsunderlag som behövs och hur vi kan samarbeta och argumentera gentemot andra intressen. De uppgifter som RAÄ har på kort sikt är dels att göra en utvärdering av 2008 års metodutvecklingsprojekt, dels att förbättra informationen på hemsidan om hanteringen av riksintressen i kommunernas planering.

Förnyad riksintressebeskrivning i Kalmar – ett samverkansprojekt

“Riksintressena kan uppfattas som stela och som en statlig överhöghet, det måste vi komma bort från ” Lindholm

Staffan Lindholm
Stadsarkitekt Kalmar

Kalmar står inför utmaningen att gå från residensstad till något annat. Staffan Lindholm berättade om hur de i Kalmar har arbetat med riksintresset och att förstärka Kalmarsund. Lindholm beskrev Kalmar som en stad bestående av flera städer; Den medeltida staden, befästningsstaden och den framtida staden. I Kalmar förstår man fortfarande varför staden placerades här genom dess ur försvarssynpunkt strategiska läge. Sundet är skapat av människan, men förutsättningarna förändras hela tiden genom utfyllnad. Detta innebär i förlängningen ett hot mot riksintresset.

Lindholm menade att riksintresse är ett trångt begrepp i planeringen som alstrar ett slags vi och dom tänkande. Denna syn måste ersättas med en syn på riksintresset som en kvalitet man kan få kraft av i arbetet. I planeringen har länge tekniken fått vara utgångspunkt istället för människan. Detta är ett tankesätt som är svårt att bryta. Det måste finnas ett samspel med naturen och man måste ha respekt för andra viktiga frågor. Riksintressena kan uppfattas som stela och som en statlig överhöghet, det måste vi komma bort från. Därför frågar sig Lindholm varför vi satsar på en nationell nivå? Vi lever ju i en gemensam, global värld. I Kalmar försöker man lyfta nivån och komma ifrån den statiska planeringen och bli mer dynamiska. Man måste acceptera förändringar, men samtidigt definiera vad man vill ha kvar.

År 2008 blev en stor exploatering aktuell på Kvarnholmen i Kalmar, vilken kunde innebära en stor förändring av staden. Detta ledde till att länsstyrelsen och kom-

munen gemensamt gjorde en översyn av riksintresset. Barup & Edström arkitekter anlätades för att ta fram ett nytt underlag. De använde den danska SAVE- metoden och förde dialog med medborgarna. I arbetet var det viktigt att se helheten och inte enstaka objekt eller små steg. Konsulterna arbetade också med internationella jämförelser för att lyfta nivån. Arbetet handlade om att klara en ny framtid för att inte staden skulle stagnera. - Vi ville undersöka hur riksintresset kunde användas som en motor i utvecklingen, säger Lindholm.

Eftersom det var omöjligt att göra en översyn av hela riksintresset valdes den norra delen ut. Konsulterna delade därefter in området i 10 delområden, för att visa att det fanns nyanser och skillnader inom området. I varje delområde beskrevs grundstrukturen, bebyggelseutvecklingen osv. för att möjliggöra en analys av vad som är karaktärsgivande. Detta fungerar nu som ett planeringsunderlag. Till varje område finns bild och text som illustrerar den unika karaktären. Detta har fungerat som ett praktiskt och användbart instrument, menade Lindholm.

Arbetet resulterade i mindre justeringar av riksintressets omfattning och sträckning. Det har också lett till en rejäl kunskapshöjning. I underlaget har vissa värden pekats ut som extra viktiga att värna, det rör sig framförallt om stukturer och karaktärer. Utifrån det kan man arbeta med att stärka karaktären – istället för att bygga bort den i utvecklingen. Kort sagt har det resulterat i ett bra redskap för att arbeta med staden som möjliggör helhetsperspektiv och respekt för andra frågor.

Översyn av riksintressena i Skåne län/ Riksintressefrågan i länsantikvarieföreningen

“Det är viktigt att man vågar gå in med 12:4 förordnanden, men det gäller att man är aktiv och inte bara låter det rulla ” Romberg

Thomas Romberg

Länsantikvarie/kulturmiljöstrateg länsstyrelsen i Skåne

Thomas Romberg talade om praktiskt länsstyrelsearbete med riksintressen. I Skåne invigdes år 2000 Öresundsbron och man inledde arbetet med den nya citytunneln i Malmö. Dessutom fanns planer på att uppföra ett höghus i Hyllie. Den detaljplanen kallades in till länsstyrelsen, tjänstemännen sa nej men landshövdingen ja vilket ledde till viss uppståndelse på länsstyrelsen. I slutändan blev det inget höghus i Hyllie.

Därefter kallades en plan i Helsingborg in, där man i kvarteret Bastionen ville uppföra ett 40 våningar högt hus. Den planen hävdades och Regeringen gick på Länsstyrelsens linje. En stor anledning till detta var att riksintressets motivtext var tydlig och reglerade att endast hus av allmänna ändamål tilläts dominera med landborgen. I samband med att Länsstyrelsen arbetade med sitt regionala kulturmiljöprogram 2003 diskuterades en uppdatering av riksintressena med RAÄ, men p.g.a. deras bristande engagemang släpptes riksintressefrågan.

På länsstyrelsen är riksintressen ständigt aktuellt, menade Romberg. Men samtidigt har få kommuner tillgodosett riksintressena. Med tvärsektoriella medel gjorde Länsstyrelsen i Skåne län, genom Lena Hector, därför en förstudie till översyn av riksintressena. I det arbetet ville man engagera kommunerna och sände därför ut enkäter. Av totalt 33 kommuner svarade 13 st. Romberg berättade att kommunerna överlag tyckte att riksintressebeskrivningarna gav stöd i planeringen, men att de också hindrade exploatering. De hade även synpunkter på urvalet, gränsdragningarna och beskrivningarna. Två av kommunerna valdes ut för att få hjälp med sina riksintressebeskrivningar, Svedala och Landskrona.

12:4 förordnanden är det sätt länsstyrelsen kan ingripa när kommunen inte sköter sig. Genom ett sådant förordnande kan vi kalla in bygglov, säger Romberg. Ett exempel på när detta genomförts är 1996 då länsstyrelsen i Kristianstad la ett 12:4 förordnande för Klippans pap-

persbruk. Förordnandet har hanterats mindre kompetent av både länsstyrelsen och kommunen. 2009 gjordes ett tillsynsbesök i Klippan för att se hur de skötte sina riksintressen. Besöket ledde till att kommunen nu gör en komplettering till detaljplanen. Överlag fungerar tillsynsbesöken bra. De leder till en dialog med kommunerna.

Ett annat exempel där man gjort 12:4 förordnanden är Eslövs kommun. Där saknades en avgränsning av riksintresset. 2008 blev det skarpt läge då ett antal industrifastigheter revs och rivningslov gavs till spritfabriken. Länsstyrelsen gick in med ett 12:4 förordnande som väckte starka reaktioner. Men det skapade också en dialog med kommunen som ledde till att de började utforma en handlingsplan. Länsstyrelsen kunde då häva beslutet. Romberg menade att det är viktigt att man vågar gå in med 12:4 förordnanden, men det gäller att man är aktiv och inte bara låter det rulla på som i Klippan.

Riksintressefrågan i länsantikvarieföreningen

Länsantikvarieföreningen är en yrkesförening för länsantikvarier. 2008 höll föreningen ett visionsmöte i Sigtuna där de diskuterade vilka frågor de skulle driva. Vilka är framtidsfrågorna? Riksintressena lyftes fram som en kritisk fråga och en arbetsgrupp bildades. Detta har resulterat i ett PM som styrelsen nu tittar på. Målen som formulerats är:

- Riksintressena förtjänar bättre hantering
- Processbeskrivningen bör ses över, vem får peka ut och besluta om riksintressen?
- Riksintressena och planarbetet – ÖP, FÖP och MKB in i planarbetet

– I Länsantikvarieföreningen anser vi att RAÄ fått en bra boll av oss, säger Romberg. Det finns en stor osäkerhet kring vem det är som fastställer riksintressen. Vi kräver att RAÄ slår fast hur processen ska gå till.

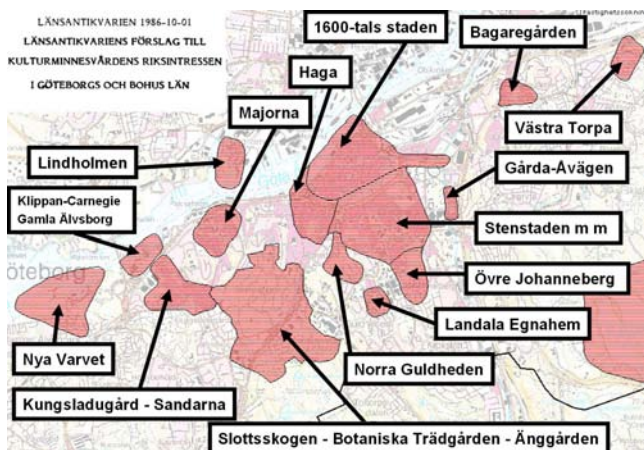
Länsstyrelsens roll och perspektiv - riksintressena i Göteborg

“Hammarkullen uppfattades kanske först som en betongkloss”

Herklint

Mats Herklint

Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Riksintressenas spridning i Göteborg. Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Riksintressena täcker en stor del av centrala Göteborg. Mats Herklint berättade att detta delvis beror på de massiva rivningar som ägde rum i Göteborg under 1960-talets saneringsiver. Saneringarna ledde till en stark motreaktion t.ex. kampen om Hagas bevarande. Genom dessa protester kunde utvecklingen vändas och en kompromiss mellan bevarande och förnyelse uppnås. Flera bevarandeprogram utarbetades för Göteborgs kommun från 1975 och framåt, som sedan kom att ligga till grund för riksintressena. Totalt 15 olika riksintresseområden i centrala Göteborg valdes ut och sändes som förslag till RAÄ 1986, där dessa senare beslutades.

Herklint menade att riksintresseområdena ger en relativt god bild av Göteborgs historia från 1600-talet fram till 1940-talet. Urvalet domineras av bostadsstadelar, men få näringsområden finns med. Det var bl.a. det som gjorde att bevarandebeskrivningarna blev svåra att hävda när industrilandskapen längs norra älvstranden exploaterades under 1990-talet. Den karaktärsfulla varvmiljön försvann och förvandlades i mångt och mycket till homogena bostadsområden utan några större historiska spår i planeringen.

Västra Frölunda, ett riksintresse? Foto: Kulturmiljöbild, Riksantikvarieämbetet

Göteborg har vuxit kraftigt och mycket har hänt efter 1940-talet. Staden har expanderat och byggts ut genom t.ex. inkorporerandet av Västra Frölunda i sydväst och av Angered i nordost. I Västra Frölunda finns flera moderna och tidstypiska stadsdelar från 1960-talet, särskilt de utmärkande punkthuslandskapen som kanske håller måttet som moderna riksintressen, menade Herklint. Angered domineras av sina massiva miljöprogramsområden. Hammarkullen uppfattades kanske först som en betongkloss. Men så förändrades bilden genom författaren Peter Birros och filmaren Agneta Fagerström-Olssons tv-skildringar. Hammarkullen är idag en slags metafor för det mångkulturella Sverige.

Herklint menade att kulturvärden handlade om mer än områdenas yttre fysiska förutsättningar. Det därför är viktigt att även försöka väga in de sociala och ekonomiska förutsättningarna för bevarandet i riksintressebeskrivningarna. Enligt Mats Herklint finns det all anledning att se över riksintresseurvalet, inte minst när det gäller utvecklingen under de senaste 60 åren av stadsbyggande. Vad vi betraktar som värdefullt förändras över tid, kulturarvet är dynamiskt.

“Hur ska dessa intressen vägas mot varandra?”

Slättberg

Karin Slättberg

Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Karin Slättberg berättade om arbetet med ett planeringsunderlag för riksintresset Göteborgs hamn, ett riksintresse för kommunikation. Hon gjorde en genomgång av arbetsorganisationen, de frågor som varit vägledande i arbetet och det resultat som uppnåtts samt av de erfarenheter som ett myndighetsarbete över gränserna har gett.

Handel och sjöfart är en av Göteborgs huvudnäringar, vi äter och använder dagligen varor som kommit till Sverige via Göteborgs hamn. Dessutom är Göteborgs hamn också Nordens största hamn och utpekades 2007 som en av tio strategiska hamnar i landet. Hamnens betydelse ledde till att Länsstyrelsen uppvaktade Sjöfartsverket att utse Göteborgs hamn till ett riksintresse för kommunikation. Efter ett beslut år 2000 är hamnen med anslutande farleder därför utsedd som en anläggning av riksintresse för sjöfart.

Planeringssituationen i Göteborgs hamn är komplex, där möts många olika riksintresseanspråk. Torsviken är ett Natura 2000-område, Nya Älvsborgs fästning är av riksintresse för kulturmiljön, Fiskhamnen är av riksintresse för yrkesfisket osv. Dessutom ska staden fortsätta att växa och utvecklas! Frågan är hur dessa intressen ska vägas mot varandra.

I arbetet med hamnen och det samlade kommunikationsriksintresset har man genomfört ett samarbete över (myndighets)gränserna. I arbetsgruppen ingick STATLIGA representanter från Sjöfartsverket, Länsstyrelsen, Banverket, Vägverket och NUTEK. Tillsammans har de arbetat med att precisera innebörden av riksintresset och formulera värdet. Göteborgs kommun har inte deltagit i arbetet, vilket Slättberg förklarar med att Sjöfartsverket ansåg att riksintresset är en statlig angelägenhet. Kommunen var dock en av remissinstanserna. Centrala frågeställningar i arbetet var:

- Vilken är hamnens funktion i ett nationellt och internationellt perspektiv?
- Hur ska anslutande infrastruktur - vägar, järnvägar och farleder säkerställas och utvecklas? Ytor för industriell produktion
- Vilka hänsyn krävs för att inte påtagligt försvåra tillkomsten/utvecklingen eller nyttjandet av hamnen?
- Vilka "konkurrerande" riksintressen och aspekter är av betydelse för riksintresset Göteborgs hamn?

Göteborgs hamn. Foto från Göteborgs Hamn AB.

Något som är viktigt att ha med sig i dialogen med kommunen är att riksintresseanspråket inte är statiskt. Det ska skydda möjligheten att nyttja viktiga hamnfunktioner, men om omlokalisering är möjlig och tillståndsfrågan är löst är det möjligt att ompröva anspråket.

Resultatet av arbetet är ett planeringsunderlag som ger en bild av transportsektorns och Nuteks samlade riksintresseanspråk. Planeringsunderlaget består av tre delar, i dag i form av en remissversion. I processdelen beskrivs hur riksintressen ska hanteras i kommunens planering och myndigheternas tillståndsprövning. Allt finns sammanfattat på en karta.

Slättberg beskrev arbetet som resurskrävande, vilket är anledningen till att man inte hunnit färdigställa det än. Men att arbeta med denna modell har varit lärorik och gett en god kontakt mellan de centrala verken. Det har också lett till ökad kunskap om hamnen. För bättre kvalitet i planeringen krävs planeringsanpassade värdebeskrivningar. Många underlag är idag inaktuella vilket kommer kräva stora statningar. Slättberg undrar om det inte är dags att väcka frågan om en fysisk riskplanering omgång 2.

“Kan nyttan med riksintressena göras tydligare?”

Ander

Hans Ander

Planerare Göteborgs stadsbyggnadskontor

Hans Ander menade att det finns en stor nytta med riksintressena, men att de samtidigt kan utgöra ett hinder genom att de försvårar stadens utveckling. Vidare menade han att det finns ett ointresse för våra riksintressen. Av den anledningen ställde han frågan: *Kan nyttan med riksintressen göras tydligare?*

För att uppnå detta efterlyste Ander en RIKS-metod med fokus på kulturmiljön. I en sådan skulle beskrivningen och hanteringen av riksintressena stå i centrum. Metoden skulle i förstahand tas fram för kulturmiljön, men i princip vara applicerbar på andra riksintresseområden. Metoden är uppbyggd i två nivåer, den statliga och den kommunala.

En RIKS-metod:

Illustration. Förslag till enhetlig metod. Hans Ander

Kommunens roll och perspektiv – beskrivningar

“Genom beskrivningen gestaltar vi bevarandeobjektet – vi konstruerar det”
Holmström

Sören Holmström
Antikvarie Göteborgs Stadsbyggnadskontor

Sören Holmström berättade under sitt föredrag om hur AKU, antikvariska kunskapsunderlag, kan användas vid fördjupade riksintressebeskrivningar. Han inledde sitt föredrag med att ställa frågan: - *Vem är det som beskriver?* Länsstyrelsen är huvudansvarig för beskrivningarna av riksintressena. Riksintressebeskrivningar och bevarandeprogram behöver ofta kompletteras med fördjupade beskrivningar som görs praktiskt användbara i planeringen. Antikvarier har ett gestaltungsuppdrag. Genom beskrivningen gestaltar vi bevarandeobjektet – vi ”konstruerar” det. Hur beskrivningsuppgiften ska utformas bestäms av olika faktorer.

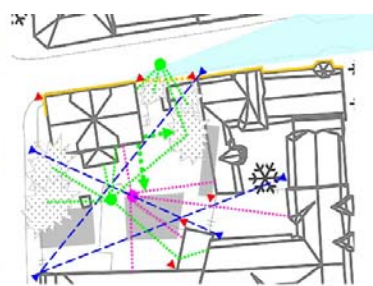
- Vem behöver (kan nyttja) ?
- Vad (beskrivningsuppgiften) ?
- Avseende vilket problem (projektinnehåll) ?
- När (i varsamhetsprocessen) ?
- På vilket sätt ?
- Med vilket syfte ?

Hur görs då beskrivningarna operativt användbara? Holmström berättade om ett pågående metodutvecklingsarbete på Stadsbyggnadskontoret där begreppen AKB, Antikvarisk konsekvensbeskrivning, och AKU, antikvariskt kunskapsunderlag, introducerats. Begreppen myntades 2006 då Holmström arbetade med att ta fram underlagsmaterial till planen för Centralposthusets tillbyggnad i Göteborg. Holmström förtydligade var i planprocessen AKU och

AKB kommer in. AKU:ns operativa användningsområden är att det ska fungera som en kunskapsresurs i programarbetets målformulering, ett analytiskt stöd vid formuleringen av planbestämmelser, ett kreativt stöd i projekteringen och som ett antikvariskt kalkylunderlag vid bedömningen av olika plan- eller byggförslag. AKU:n ligger således bl.a. till grund för den antikvariska konsekvensbeskrivningen – AKB. AKU:ns operativ kapacitet kan schematiskt indelas i tre huvudvariabler:

- A Materiella och visuella egenskaper
- B1 Historiskt berättarinnehåll
- B2 Upplevelser / Estetisk kvalitet

Holmström poängterade att upplevelser är en viktig kunskapsform, vi uppfattar byggnadernas och miljöernas berättelser genom upplevelser. Genom att mer uppmärksamma det vi upplever (B2) kan man hitta nya samband mellan de materiella och visuella egenskaperna (A) och det historiska berättarinnehållet (B1). Genom ett antal exempel hämtade från Centralposthuset och Åhmanssonska fastigheten i stadsdelen Majorna fick åhörarna se exempel på hur Göteborgs Stadsbyggnadskontoret arbetat med AKU och AKB för att värna värdefulla kulturmiljöer. Holmström avslutade med att poängtera vikten av att identifiera målgruppen, vem riktar sig underlagsmaterialet till och hur ska det användas?

- ▲ **Färlighetsövergångsplaner** i horisontal- och vertikalplan av strategisk betydelse för bebyggelsemiljöns äldre karaktär av organiskt framväxande.
- ▲ **Öppningsplaner** fixerar färlighet och upplevelsen av Majornas karaktäristiska övergångsform mellan stad-bygd och lands-bygd.
- ▲ **Upplevelsemässigt och arkitektoniskt samverkande gaturum** ger sammanhängande och kulturhistoriskt berättande sekvenser mellan 1700-tal och 1900-talets mitt.
- ▲ **Tonviktningens inflyttning** styrer gaturummen med inbäddad visuell påverkan på den samlade upplevelsen av Åhmanssonska respektive bebyggelsemiljön i sin helhet.
- ▲ **Ramlig sekvens** med en samlad arkitektonisk fasad-/volymgestaltning känslig för främmande grammatik och skalövergångar.
- ▲ **Samlade element** som underbygger karaktären av äldre gårdsbildning som del av en "urban lantegendom".
- ▲ **Samlade historiska skiljor** i visuell sammanhang med asymmetrier ger gårdsbildningen en intresseväckande atmosfär och karaktär av ofärdighet.
- ▲ **Behov av färlor i omgivna stämningar** för bibehållande av byggnadens arkitektoniska betydelse och karaktär av friliggande "bostadsresidens".
- ▲ **Romsliga element**
- ▲ Ugefärlig utsträckning av trädgårdsoddingar enligt karta 1870/78
- ▲ Ugefärlig tomtavgränsning Åhmanssonska gården enligt karta 1870/78/88
- ▲ Ugefärlig byggtta och placering av gård/byggnader enligt karta år 1900

Karaktärgivande element och egenskaper berättar. Illustration ur beskrivning av Allmännavägen och Åhmanssonska fastigheten. Foto: Sören Holmström.

Kommunens roll och perspektiv – exemplet Norra Guldheden

“Vad är det som är värdefullt och varför?”

Reuter Metelius

Anna Reuter Metelius

Bebyggelseantikvarie White

Anna Reuter Metelius gav ett exempel på hur White har arbetat med att precisera ett riksintresses värdebeskrivning. Hon presenterade deras arbete med att ta fram ett antikvariskt planeringsunderlag för den nordöstra delen av stadsdelen Norra Guldheden i Göteborg. Området är Sveriges första färdigställda grannskapsenhet och är utpekade som riksintresse för kulturmiljövärden. Bakgrunden till planeringsunderlaget är att stadsbyggnadskontoret studerar förtättningsmöjligheter i området. Uppdraget som gavs till White var att:

- Förtydliga innebörden av Riksintresset
- Kunskaps- och inspirationsresurs till plan- och bygglovprocessen

I underlaget skulle de beskriva hur områdets kulturmiljö kommer till uttryck i den fysiska miljön. Vad är det som är värdefullt och varför?

Resultatet blev en skrift där de presenterar riksintressets fysiska yttringar med hjälp av kortfattad text, symboler och fotografier. Även områdets struktur och topografiska förutsättningar beskrivs schematiskt med principbilder.

Arbetet genomfördes tvärvetenskapligt genom att både antikvarier och fysiska planerare deltog. Hela tiden med ett tätt samarbete med Stadsbyggnadskontoret. Inledningsvis lyftes tre centrala ord ur riksintressebeskrivningen ut - siluett, plan, arkitektur. Dessa fick sedan styra upplägget och belystes med hjälp av olika analysmetoder. De arbetade med både historisk efterforskning, stadsplane/arkitekturanalyser och brukarperspektiv (enkätundersökning i området).

I slutprodukten arbetade White mycket med att visualisera genom grafiska illustrationer, foton, historiska foton, morfologiska kartor etc. För att göra rapporten lättillgänglig och intresseväckande fick den en grafisk ”magasinskänsla”. En annan viktig del var att arbeta med att kommunicera med ett enkelt språkbruk.

För att förtydliga visuella effekter i gaturummet kompletterades den sakliga beskrivningen av gator och stigar med en promenad i området inspirerad från Gordon Cullens stadsanalysmodell ”Serial vision”. Det är en mer subjektiv analys, en beskrivning av upplevelsen av gaturummet.

Norra Guldheden sedd från takterrass på Magasinsgatan. Foto: White

Principbild som schematiskt visar områdets struktur. White

Workshop - resultat från gruppdiskussioner

“Om andra ska se riksintressena som en tillgång måste också vi se dem som en tillgång” Citat från workshop

Under eftermiddagen delades konferensdeltagarna in i tolv grupper med var sin ordförande och sekreterare. Uppgiften var att varje grupp skulle diskutera kring tre teman:

- Riksintressen som tillgång (eller hinder) i samhällsbildningen
- Metoder för att beskriva, värdera och säkerställa riksintressen
- Motsvarar urvalen av riksintresseområdena samtidigt behov?

I det följande ges en sammanfattning av de diskussioner som fördes i grupperna. Sammanställningen är baserad på gruppernas anteckningar.

Riksintressen som tillgång (eller hinder) i samhällsbildningen

Samtliga grupper var överens om att riksintressena behövs och att de är en tillgång i samhällsbildningen. De behövs eftersom det är lätt att bli ”hemmablind”. De skapar också en överblick och verkar över lång tid. Många menade dock att de behöver ”laddas om” – vitaliseras.

Huruvida de betraktas som en tillgång eller ett hinder beror på vilken roll man har. De kan fungera som ett hinder för exploatörer, men som ett stöd för planerare. Ett flertal grupper påtalade att poängen med riksintressena också är att de ska fungera som ett hinder – det ger möjlighet att stoppa ”dåliga” projekt. För att exploatörer ska kunna se riksintressena som en tillgång krävs kommunikation – en viktig uppgift är att få exploatörerna att se det ekonomiska värdet av riksintressena. En grupp menade att: *Tidig, konstruktiv, dialog är viktigt för att inte riksintressena ska upplevas som ett hinder!*

Kommunens hantering av riksintressena var ett återkommande tema i gruppdiskussionerna. Flera grupper menade att kommunalpolitiker många gånger vill styra själva och därför ser riksintressena som ett ingrepp i det kommunala självbestämmandet. Riksintressena kan utgöra ett bra stöd i de lokala processerna, men då gäller det att den lokala nivån hanterar riksintressena. En grupp menade att kommunerna inte alltid tar riksintressena på alvar och att: *Det är bra att kunna ha en ”tumme i ögat” på kommunerna.*

Flera grupper ansåg att kulturmiljövårdens intressen har svårt att hävda sig när andra intressen konkurrerar. Jämförelser gjordes mellan riksintresseområden och världsarvsområden. De senare upplevs som mer

positivt. Borde inte riksintressena också kunna ses som en tydligare tillgång och kunna användas för att stärka en plats identitet och attraktionsvärde? Kanske skulle riksintressena uppfattas som mer positivt om det fanns färre och de var tydligare beskrivna? Flera av diskussionerna handlade om behovet av att bättre fokusera på det som är unikt i varje riksintresse. En grupp menade också att: *Om andra ska se riksintressena som en tillgång måste också vi se dem som en tillgång.* En grupp gav förslag på en helt ny sorteringsordning:

av VÄRLDSintresse
av NORDISKTintresse
av RIKSintresse
av REGIONALTintresse
av KOMMUNALTintresse
av LOKALTintresse

Ett problem som många uppmärksammade var det svårtolkade begreppet ”påtaglig skada”. Det som ansågs problematiskt var att flera mindre avvikelser inte räknas som påtaglig skada. *Skada+skada+skada borde vara lika med påtaglig skada!* När flera mindre ingrepp tillåts finns tillslut bara ett nät kvar av det enhetliga området. Detta uppfattades som speciellt svårt när riksintresset går över flera kommuner.

Andra frågor som kom upp i diskussionen var huruvida lagstödet för riksintressena bör skärpas. Det efterlystes även att Länsstyrelserna agerar likartat i hela landet t.ex. när det gäller att kräva in planer.

Metoder för att beskriva, värdera och säkerställa riksintressen

De allra flesta var överens om att det behövs bättre underlag. Eftersom det idag ofta saknas värderingar är det svårt att argumentera för sin sak. Om inte tjänstemännen kan förmedla bra underlag blir det svårt för politikerna att ta ställning. Finns inte riksintresset beskrivet är risken stor att var och en kan tolka beskrivningen till sin fördel. Beskrivningarna måste vara konkreta och tydliga, därför är också målgruppen viktig att ta in i beräkningen. Säkerställandet kräver beskrivningar, värderingar och preciseringar.

Många efterlyste fördjupade beskrivningar och en gemensam metod - ett enhetligt system för ett nationellt grepp. DIVE och SAVE var två sådana metoder som togs upp. Det bör dock poängteras att samtliga grupper var tydliga med att det var en nationell metod och inte en

“Skada+skada+skada borde vara lika med påtaglig skada! ”

Citat från workshop

mall som efterlystes. Det som önskades var något som skulle kunna utgöra ett stöd för enklare och snabbare hantering av riksintressefrågorna.

Förutom metod för beskrivning och värdering pekade många på att det krävs metodutveckling för konsekvensbeskrivningar. Flera grupper menade också att det alltid bör krävas MKB vid förändring av riksintressen.

En återkommande diskussion var att det krävs tydligare spelregler, något som sågs som en förutsättning säkerställande av riksintressena. Roll- och ansvarsfordelningen bör därför göras tydligare. Det skulle också skapa bättre förutsättningar för goda förhandlingar.

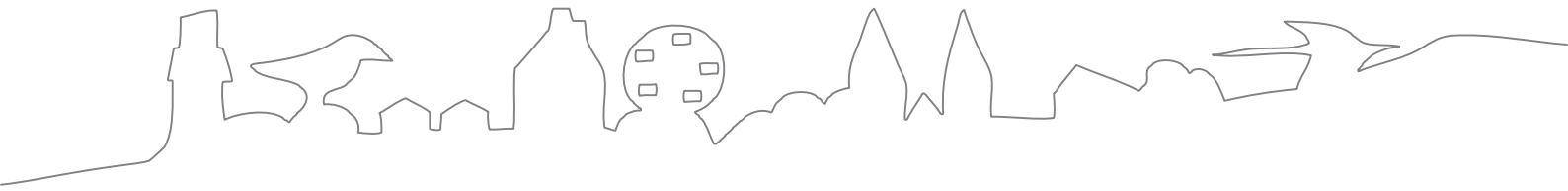
Motsvarar urvalen av riksintresseområdena samtidens behov?

Grupperna var rörande överens om att beskrivningarna är färgade av sin tid och att vi idag ser andra värden. Historien tar slut efter 1945, och därför kan inte urvalet

sägas motsvara samtidens behov. De nya frågorna täcks inte in. En grupp menade att vi kanske inte bör tala om samtidens behov, utan snarare om framtidens behov.

Samtliga grupper var överens om att det behövs översyn och komplettering av urvalet. Få 1960-talsområden finns kvar i ursprungligt skick och de yngsta områdena förändras i hög takt. Därför menade många att det behövs en komplettering av 1900-talets, och då särskilt efterkrigstidens, bebyggelse. Även industriarvet och samekulturen saknas i urvalet.

Samtidigt menade flera grupper att det inte får bli för många riksintressen. Riksintressena bör vara just RIKSintressanta och inte bara kommunala intressen. Om det görs tillägg till urvalet bör det därför ske på nationell nivå. I det arbetet, menade många, borde medborgardialog ingå – det är viktigt att skapa samhällsengagemang. Frågan om att stryka riksintressen kom också på tal. Många menade att man borde se över antalet riksintressen. Men vilka ska vi ta bort?

Göteborgs Stad
Stadsbyggnadskontoret

**GÖTEBORGS
STADSMUSEUM**

**LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN**